

Piotr Rachwał

Katedra Nauk Pomocniczych Historii
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II,
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska

KSIĘGI METRYKALNE Z CZASÓW ZABORU AUSTRIACKIEGO W ARCHIWACH PARAFIALNYCH W LUBELSKIM - REGULACJE PRAWNE, STAN ZACHOWANIA

Słowa kluczowe:

archiwum parafialne, chrzty, księgi metrykalne, Lubelskie, śluby, zgony.

Omawiany obszar (zob. mapa 1)¹ wyznaczają granice pow. lubelskiego z ok. 1564 r. ustalone przez Stefana Wojciechowskiego². Zważywszy, że historyczne granice powiatu wyznaczone na mapie opublikowanej w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk wzbudzają kontrowersje, należy traktować je jako umowne. Wątpliwości dotyczą przede wszystkim rozgraniczenia powiatów lubelskiego i urzędowskiego³; sporów nie budzi natomiast granica północna z ziemią łukowską.

---

¹ Na mapie zaznaczono wszystkie parafie objęte projektem „*Ludność historycznego powiatu lubelskiego w latach 1582 (1594) – 1900 w świetle rejestracji metrykalnej*”, (projekt realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, Moduł 1.1, ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego). Więcej na temat granic, podziałów państwowych i kościelnych na badanym terenie, jak i o samym projekcie inwentaryzacji, i digitalizacji ksiąg metrykalnych z tego obszaru czytelnik znajdzie na stronie: <ksiegimetrykalne.pl> [dostęp - 05.04.2015] oraz w przygotowywanej przez niżej podpisanego publikacji: *Księgi metrykalne i akta stanu cywilnego (do 1900 roku) w archiwach parafialnych w Lubelskiem. Studium źródłoznawcze*.

² *Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI wieku*, opr. S. Wojciechowski, Warszawa 1966. Więcej na temat granic, podziałów państwowych i kościelnych na badanym terenie, jak i o samym projekcie inwentaryzacji, i digitalizacji ksiąg metrykalnych z tego obszaru czytelnik znajdzie na stronie: <ksiegimetrykalne.pl> [dostęp - 05.04.2015] oraz w przygotowywanej przez niżej podpisanego publikacji: *Księgi metrykalne i akta stanu cywilnego (do 1900 roku) w archiwach parafialnych w Lubelskiem. Studium źródłoznawcze*.

³ Granice zaproponowane przez S. Wojciechowskiego zdecydowanie odrzuciła Maria Stankowa, która opierając się na zapiskach z ksiąg sądu ziemskiego urzędowskiego z lat 1504-1634 ustaliła, iż powiat urzędowski zajmował zachodnią część Ziemi Lubelskiej, wzdłuż Wisły, na południu aż do Sanu, granicząc na południowym wschodzie z Ziemią Chełmską. Powiat lubelski zaś graniczył z Wisłą jedynie w okolicach Kazimierza; zob. M. Stankowa, *Powiat urzędowski w Polsce przedrozbio-*

Pozostałą część terytorium stanowiły granice naturalne (Wisła, Tyśmienica, Wieprz oraz wzniesienie Zachodniego Roztocza). Uwzględniając podnoszone wątpliwości, dobór okręgów parafialnych oparto na czynnikach geograficznych (naturalne granice) i co ważne – fakcie, że cechą łączącą eksplorowane parafie jest przynależność do tych samych, historycznych struktur kościelnych, tj. Kościoła lubelskiego. Po 1795 r. Lubelszczyzna, na krótko, znalazła się w granicach zaboru austriackiego⁴.

Mapa. Obszar objęty inwentaryzacją zasobów metrykalnych.

rowej pod względem prawno-ustrojowym, [w:] *Z dziejów powiatu kraśnickiego. Materiały z sesji naukowej*, Lublin 1963, s. 50-52. Stanowisko M. Stankowej podziela także ceniony badacz Lubelszczyzny Ryszard Szczygieł, *Lokacja miasta na prawie niemieckim i jego dzieje w czasach jagiellońskich*, [w:] *Dzieje Urzędowa*, pod red. R. Szczygła i M. Surdackiego, Lublin-Urzędów 2011, s. 99.

⁴ Termin Lubelszczyzna ma szersze znaczenie od określenia użytego w tytule artykułu. Zob. J. Chachaj, *Blżej schizmatyków niż Krakowa. Archidiakoniat lubelski w XV i XVI wieku*, Lublin 2012, s. 12-13. Uzasadnione w takim przypadku wydaje się określanie badanej przestrzeni terminem Kościół lubelski - pojęciem odnoszącym się do całej zmieniającej się rzeczywistości terytorialnej, zarówno przed utworzeniem diecezji jak i po jej powstaniu. Zob.: *Atlas historyczny archi(diecezji) lubelskiej 1805-2010*, pod red. H. Gapskiego, Lublin 2011.

W okresie zaborów nowe przepisy prawne w zakresie rejestracji metrykalnej najwcześniej zostały zaprowadzone właśnie na ziemiach zajętych przez Austrię, stając się wzorem dla pozostałych państw zaborczych⁵. W monarchii Habsburgów pierwsze ustalenia w tej kwestii podjęto już w I połowie XVIII w., a w 1770 r. dekretem kancelarii nadwornej wprowadzono nowe formularze dla poszczególnych rodzajów ksiąg. Na terenie Galicji, zgodnie z zasadami reformy józefińskiej, 15 marca 1782 r. zaczęło obowiązywać prawo mówiące, iż proboszczowie są równocześnie urzędnikami stanu cywilnego. Postanowienia te dotyczyły również wyznań akatolickich i Żydów. W przypadku tych ostatnich już w 1789 r. nowe rozporządzenie cesarskie, zmieniające dotychczasowe funkcjonowanie gmin żydowskich w Galicji, powierzało rejestrację współwyznawców rabinom, pozostawiając ją jednak pod okresową kontrolą duchownych katolickich⁶.

Zasadnicze regulacje dotyczące prowadzenia ksiąg metrykalnych zostały zawarte w patencie cesarskim Józefa II z 20 lutego 1784 r. Po pierwsze, księgom metrykalnym nadano moc dokumentu publicznego⁷. W myśl nowych przepisów, stary formularz, tzw. trydencki, oparty na przepisach Soboru w Trydencie oraz Rytuału Rzymskiego został zastąpiony nowym, rubrykowanym, w formacie *in folio*. Ponadto, każdy proboszcz musiał prowadzić trzy odrębne księgi, jedną do zapisywania ślubów, drugą – urodzonych i trzecią – zmarłych. Zapisy należało sporządzać po łacinie, osobno dla każdej wsi parafialnej. Stanowiło to *novum* w stosunku do ksiąg prowadzonych w okresie staropolskim, kiedy to księga zawierała wpisy ze wszystkich miejscowości parafialnych. Na terenie III zaboru miejscowości miały wydzielone partie ksiąg. Sprecyzowano również, kto ma dokonywać wpisów do ksiąg metrykalnych. Miało to istotne znaczenie w większych ośrodkach parafialnych, w których posługę sprawowało kilku księży. Tak więc wpisywać miał ten duchowny, który udzielił sakramentu, *bez żadnej zwłoki*

⁵ Zainteresowanie władz państwowych statystyką kościelną nie wynikało bynajmniej z chęci bezinteresownego wsparcia Kościoła w tej materii, lecz było jednym z elementów polityki państwa absolutnego, *by łatwiej i całkowicie podporządkować sobie poddanych, a Kościół j jego instytucje wykorzystać w własnej służbie dla łatwiejszego moralnego i gospodarczego podporządkowania sobie mas*; B. Kumor, *Przepisy państwowe i kościelne dotyczące metryk kościelnych w zaborze austriackim*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7, 1975, s. 93.

⁶ Tamże; A. Jougan, *Kancelarie parafialne, czyli zbiór przepisów kościelnych i państwowych dla urzędów parafialnych. Ze szczególnym uwzględnieniem ksiąg metrykalnych*, Lwów 1912, s. 36, C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 98. Dalsze regulacje w tym zakresie dla wyznań protestanckich zostały podjęte 30 V 1849 r., a względem Żydów 10 VII 1868 r.; B. Kumor, dz. cyt., s. 95.

⁷ Kolejny patent cesarski z 16 I 1787 r. stwierdzał, iż: *księgi chrztu, zaślubin i śmierci zasługują jako dokumenty publiczne na zupełną wiarę tylko co do okoliczności, dla których zostały sporządzone, a nie co do okoliczności ubocznych*. Cyt. za: B. Kumor, dz. cyt., s. 97.

i z przestrzeganiem przepisów w tej mierze istniejących. Istotnym był fakt obecności świadków, którzy poprzez złożenie stosownych podpisów poświadczali dokonany akt. Jeśli byli oni analfabetami, w zastępstwie podpis mogła złożyć osoba umiejąca pisać; w takim przypadku i ona powinna zapisać swoje nazwisko. W sytuacji, gdy dziecko miało nieślubne pochodzenie zakazano umieszczania imienia ojca, nawet jeśli matka o tym informowała. Dane personalne mogły się pojawić tylko wtedy, jeśli zainteresowany wyraził taką wolę. O powyższych procedurach przypomniiał patent cesarski z 1 sierpnia 1835 r. oraz dekret gubernialny z 27 kwietnia 1839 r. W tym ostatnim zabroniono także sporządzania zapisów na luźnych karteczkach, z których w późniejszym terminie wciągano odpowiednie akty do ksiąg metrykalnych. Praktyka taka mogła bowiem szkodzić kompletności rejestracji. W trosce o wiarygodność aktów, w rozporządzeniu z 17 grudnia 1834 r. i późniejszym dekrete z 21 października 1836 r. zakazano podkreśleń, skreśleń, używania skrótów oraz wydrapywania. W przypadku pomyłki, odpowiednich poprawek można było dokonać dopiero po otrzymaniu pisemnej zgody władz gubernialnych; wspomniane pozwolenie należało umieścić obok błędnego zapisu⁸. Wszelkie fałszerstwa ksiąg były surowo karane, a podejrzenie o takie praktyki wiązało się z wszczęciem karnego postępowania sądowego. Warto podkreślić, iż główną odpowiedzialność za wszelkiego rodzaju uchybienia ponosili proboszczowie, co jasno precyzuje zarządzenie gubernialne z 6 października 1837 r.⁹

Na terenie I zaboru prowadzenie zapisów metrykalnych według tzw. formularza austriackiego rozpoczęto od 1784 r., na terenie III (a więc i we wszystkich przebadanych przez nas parafiach) na podstawie zarządzenia konsystorza diecezjalnych z 1797 r., co następnie zostało przypomniane 6 lipca 1803 r.¹⁰ Księgi miały być rubrykowane, w jednolitym formacie. Na pierwszych kartach każdego woluminu dołączona była szczegółowa instrukcja w języku łacińskim oraz polskim, informująca jak wypełniać odpowiednie rubryki. I tak w przypadku księgi urodzonych znalazły się kolejno: *Rok, miesiąc i dzień urodzenia, numer domu, imię ochrzczonego, płeć, jeżeli z prawego lub nieprawego łóża, imię i przezwisko rodziców, ich religia, imię, przezwisko i kondycja ojców chrzestnych czyli kumów. W 1. rubrycy, ten rok, miesiąc i dzień zapisany będzie, w którym się roku, miesiącu i dniu kto urodzi. W 2. rubrycy numer domu, położony będzie numer domu ojca nowo urodzonego taki, którego przez wojskowej konskrypcji oficjalistę na domie jest przybity. W 3. zapisze się imię*

⁸ A. Jogan, dz. cyt., s. 51; B. Kumor, dz. cyt., s. 95-97; J. Gawrysiakowa, *Grupy wyznaniowe ludności w Lubelskiem w XIX wieku*, Lublin 1992, s. 22.

⁹ I. Korzeniowski, *Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego*, Lwów 1900, s. 23-24; B. Kumor, dz. cyt., s. 96.

¹⁰ J. Gawrysiakowa, dz. cyt., 22.

ochrzczonego, to jest takie, jakim dziecię nazwane będzie. W 4. zanotuje się płeć nowo urodzonego, jeżeli syn lub córka numerem I. W 5. także numerem I zanotowano będzie w liniach z prawego, nieprawego łoża urodzone, to jest jakiego kto jest łożka kładąc tenże numerem I do przyzwoitej rubryki. W 6. położy się imię, przezwisko rodziców, to jest: tak ojca jako matki, które jednak z przydatkiem przezwiska ojca jej zawsze pisane będzie, jako to: Józef Berczyk ojciec, Małgorzata, z ojca Petryka urodzona, matka. W 7. na nowo numerem I zapisana będzie religia ojca i matki, kładąc numer ten I do należytej rubryki. W 8. Przyłączy się imię i przezwisko ojców chrzestnych, to jest: jak ojcowie chrzestni (kumowie) po imieniu i przezwisku nazywają się, gdzie jednak pleban dobrze uważać będzie, ażeby mu zmyślonych imion nie powiadano. W 9. zapisana będzie kondycja ojców chrzestnych, to jest: jakiej są kondycji kumowie, czy prości chłopi lub rzemieślnicy, szlachta posesjonowana, lub nieposesjonowana na urządzie dominialnym lub cesarskim zostający i jaki jest ten rząd. Ażeby zaś ta księga tym pewniej należcie pisana była, niniejszemu plebanowi daje się przestroga; ponieważ gdyby podczas wizyty biskupa lub oficjalistów cyrkularnych nieporządek lub niedbalstwo jakie dostrzeżone było, za pierwszym wprawdzie razem za każdy błąd tylko 4 zł. pol[skich] zapłaci, lecz potym jeszcze surowiej ukarany zostanie¹¹.

Późniejsze akty prawne uzupełniały i precyzowały dodatkowo kwestię rejestrowania urodzonych. Dnia 27 kwietnia 1812 r. w dekreście wydanym przez kancelarię nadworną w Wiedniu jest mowa o wprowadzeniu nowej rubryki dotyczącej dnia chrztu (*baptisatus*). Z uwagą potraktowano problem, jaki stanowiły tzw. chrzty z wody. Prawo kościelne dopuszczało sytuację, w której chrztu mógł udzielić każdy, bez względu na wyznanie i płeć, pod warunkiem, że kierował się czystymi intencjami. Postępowanie takie było usprawiedliwione w sytuacji gdy zdrowie i życie noworodka było zagrożone. Skala tego zjawiska była na tyle duża, iż wspomniany dekret z 27 kwietnia 1812 r. wydany dla Galicji zakazywał takich praktyk, wzywając proboszczów do udzielania stosownej zgody tylko w wyjątkowych przypadkach¹². Z kolei w dekreście z 18 września 1825 r. nakazano wpisywać imię i nazwisko akuszerki obecnej przy porodzie. Dnia 30 kwietnia 1842 r. wskazano, aby w rubryce *thori* (pochodzenie małżeńskie) posługiwać się określeniami *legitimi* (prawne) *illegitimi* (pozamałżeńskie). W kolejnych latach sprecyzowano sposób postępowania w przypadku korzystania z posługi duszpasterskiej parafii sąsiednich, rejestracji dzieci urodzonych w szpitalach, a także osób wojskowych w czynnej służbie¹³.

¹¹ [*Liber natorum ab anno 1797*], bns. AP Kurów.

¹² B. Kumor, dz. cyt., s. 99.

¹³ Tamże, s. 99 i nn.

Podobnie jak w księgach urodzonych, tak i w przypadku ślubów na początku księgi umieszczano szczegółową instrukcję, omawiającą kolejne elementy formularza: *Rok, miesiąc i dzień odprawionego ślubu, numer domu, imię i przewisko oblubieńca, religia i wiek onego, jeżeli młodzian lub wdowiec, tudzież imię i przewisko oblubienicy, religia, wiek, jeżeli panna lub wdowa, imię i przewisko świadków, ich kondycja.* 1. Do rubryki rok, miesiąc i dzień, wpisywany będzie rok, miesiąc i dzień, którego kto do ślubu przystępuje, uważać jednakże potrzeba, ażeby to zapisywanie działo się podług łacińskiego kalendarza. 2. Do rubryki numer domu zapisywany będzie numer konskrypcjonalny, którego na domie oblubieńca znajduje się, albo gdyby tenże własnego nie miał domu, natenczas naznaczy się numer domu ojca, chybaby oblubieniec do domu oblubienicy, lub ojca oblubienicy przenośli się, w którym razie numer domu oblubienicy albo rodziców oblubienicy musiałby być zapisany. 3. Rubryka imię i przewisko oblubieńca zapisze się słowy takimi, jako się oblubieniec po imieniu i przewisku nazywa, gdzie jednak pleban dobrze uważać będzie, ażeby niezmyśnione, ale prawdziwe imię powiedziane mu było. 4. W następującej rubryce religia nazwanej, pisane będzie jakiej jest religii oblubieniec, jednakże zanotować ją należy numerem I w przyzwoitej kolumnie. 5. W linii wiek połączy się rok wieku oblubieńca numerami. 6. Jeżeli młodzian lub wdowiec jest oblubieniec, to w takiej rubryce także numerem I naznaczy się kładąc ten numer w przyzwoitej kolumnie. 7. Toż samo pleban uważać będzie w rubrykach oblubienicy, to jest: w pierwszej rubryce napisze imię i przewisko oblubienicy, gdzie znowuż uważać będzie dobrze, ażeby zmyśnione przewisko zapisane nie było. 8. W rubryce religii napisze pleban numer I kładąc go w przyzwoitej religii oblubienicy kolumnie. 9. W następującej linii wiek oznaczający numerami zapisane będą. 10. W rubryce panna lub wdowa, zanotowana będzie także przez numer I, kładąc tenże numer tam, dokąd stan oblubienicy należy. 11. W rubryce świadków zapisze się imię i przewisko świadków, gdzie jednak pleban dobrze uważać będzie, ażeby właściwe imiona, a nie zmyśnione przez samychże świadków zapisane były. 12. W rubryce kondycja położy się jakiej są świadkowie kondycji, jeżeli chłopci, rzemieślnicy, szlachta posesorowie lub innej kondycji. Jednakże sobie dobrze uważać będą plebani, iż świadkowie sami siebie po imieniu i przewisku, i kondycją swoją zapisywać mają, gdyby zaś pisać nie umieli i bakalarz lub kto inny ich zapisywał, że świadkowie ten cudzy zapis znakiem krzyża, lub innym takim stwierdzić powinni, tak, jako w testamentach praktykuje się. 13. Sam pleban na każdej karcie tej książki siebie po imieniu i przewisku zapisze. Kooperatorowie zaś przy każdym ślubie za każdym razem siebie samych natychmiast zapiszą, przydawszy słowo kooperator. Obcy zaś księża jeżeliby zamiast plebana ślub dawali, nie tylko jako kooperatorowie, w każdym razie się podpiszą, ale też przyłączą iż od plebana do sprawowania tego aktu pozwolenie mają. Na ostatek pleban książkę

tę, która na każdej karcie podsumowana być może, coroczne a to ostatniego dnia grudnia podług kalendarza łacińskiego generalnie zsumuje i podług formy sub nro-1 przyłączonej z książką tą we wszystkich rubrykach zgadzający się roczną tabelę wpisze, a najdalej aż do ostatniego stycznia, do cyrkularnego przyzwoitego urzędu odeśle. Ażeby zaś ta książka tym pewniej należycie była zapisywana, plebana niniejszemi się upomina, albowiem gdyby podczas wizyty biskupa lub oficjalistów cyrkularnych, nieporządek lub niedbalstwo jakie postrzeżone było, za pierwszym razem wprowadzie za każdy błąd tylko 4 zł. pol[skie] zapłaci, lecz potym jeszcze surowiej ukarany zostanie¹⁴.

Ustalony formularz wpisu metrykalnego obowiązywał przez cały okres zaboru austriackiego. W XIX w. pojawiły się dalsze zarządzenia władz politycznych i kościelnych, które uzupełniały wcześniejsze postanowienia. W rozporządzeniu gubernialnym z 20 listopada 1840 r. polecono notować dokładnie imiona i nazwiska rodziców nupturientów, ich status społeczny i zawód. Powszechna ustawa cywilna z 25 maja 1868 r. rozszerzała zakres wymaganych informacji o miejsce zamieszkania nupturientów, stan cywilny oraz nakazywała, aby pod aktem podpis składali obydwaj nowożeńcy. Specjalne przepisy precyzowały także, jak należy postępować w przypadku małżeństw osób wojskowych (1871 r.) i jakich procedur należało dopełnić w przypadku ślubu odbywającego się poza parafią panny młodej (reskrypt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 6 maja 1882 r.)¹⁵.

Patent z 20 lutego 1784 r. nakładał na proboszczów obowiązek rejestracji zmarłych. Szczegółowe wskazówki co do wpisów w księdze zgonów umieszczano każdorazowo na początku księgi. Obejmowały one: *Rok, miesiąc i dzień śmierci, numer domu, imię i przezwisko, religia, płeć, wiek, choroba i gatunek śmierci*. Do 1. rubryki zapisze więc pleban rok, miesiąc i dzień, którego zmarły zszedł z tego świata, jako forma tego w samym Uniwersale dostateczniej zawiera się. Do 2. położy się numer konskrypcjalny domu zmarłego lub gdyby swojego własnego nie miał, dom w którym mieszkał i umarł. Do 3. napisze się imię i przezwisko zmarłego to jest jak zeszły po imieniu i przezwisku nazywał się. Do 4. zanotuje pleban znakiem numeru I religię zmarłego, kładąc ten numer w przyzwoitej rubryce. Do 5. tymże samym sposobem, numerem I oznaczy płeć zmarłego, kładąc tenże numer I do rubryki zmarłemu przyzwoitej. Do 6. wpisany będzie wiek zmarłego numerami. Do 7. zaś natenczas pleban przyłączy chorobę i gatunek czyli jakość śmierci zmarłego, gdy fizyk lub chirurgus przy zmarłym najdował się, którego obydwie te przyczyny plebanowi na piśmie dać ma, które odebrawszy krótko, jednym lub dwoma słowami chorobę

---

¹⁴ *Liber copulatorum* [ab anno 1797], bns. AP Kluczkowice.

¹⁵ B. Kumor, dz. cyt., s. 102-103, I. Korzeniowski, dz. cyt., 23.

i jakość śmierci, podług formy uniwersału zapisze. Na ostatek, jako w księdze ślubnej rzekło się, tak podobnie i tu, roczny ekstrakt w tabelę do księgi narodzonych sub nr. I przyłączoną zaciągnie się i ta do urzędu cyrkularnego na wyznaczonym terminie przesłana będzie. Ażeby jednak tym pewniej ta księga należycie pisana była, ostrzega się niniejszemi plebana, ponieważ gdyby podczas wizyty biskupa lub oficjalistów cyrkularnych nieporządek lub niedbalstwo jakie postrzeżone było, za pierwszym wprawdzie razem za każdy błąd tylko 4 zł. pol[skie] zapłaci, lecz potym jeszcze surowiej ukarany zostanie¹⁶.

W wyżej cytowanej instrukcji szczególną uwagę zwraca 7 pkt. Nakaz oznaczania przyczyny zgonu zmarłego nie miał odpowiednika w przepisach z okresu staropolskiego. W zaborze austriackim problem postępowania z ciałami zmarłych doczekał się szczegółowych regulacji. Dekret kancelarii nadwornej z 26 marca 1787 r. zabraniał chowania zwłok wcześniej, niż przed upływem 48 godzin od chwili śmierci, wyjątkiem była sytuacja, gdy zgon nastąpił wskutek epidemii. Kolejny dekret z 23 października 1788 r. stanowił, iż ksiądz wpisujący przyczynę zgonu, powinien otrzymać potrzebne do uzupełnienia metryki informacje od oglądacza zwłok¹⁷, a w przypadku gwałtownej śmierci od sądu (dekret z 28 lipca 1798 r.). Przepisy te uzupełniono w reskrypcie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 27 lipca 1870 r., w którym zobowiązano proboszczów do przesłania w ciągu 8 dni wyciągu metryki zgonu proboszczowi parafii, w której zmarły otrzymał chrzest, w celu odnotowania aktu w księgach metrykalnych¹⁸.

W związku z faktem, iż księgi metrykalne otrzymały pod koniec XVIII w. status dokumentów urzędowych, dużą wagę przywiązywano do ich kontroli i ochrony. Przywoływany patent Józefa II z 1784 r. nakładał obowiązek kontroli ksiąg metrykalnych na biskupów i dziekanów. Dodatkowo uprawnionymi do tego byli też urzędnicy powiatowi. W dokumencie z 20 marca 1803 władze austriackie zarządziły, by ze względu na niebezpieczeństwo pożaru plebani, księgi były przechowywane w zakrystii lub w samym kościele, bądź też w innym najbardziej bezpiecznym miejscu. W wypadku pożaru, proboszczowie powinni dołożyć wszelkich starań, aby je uratować. Pewną formą zabezpieczenia rejestracji było sporządzanie duplikatów metryk. Rozporządzenie kancelarii nadwornej z 1788 r. i późniejsze, zobowiązywały proboszczów do sporządzania wypisów z trzech rodzajów ksiąg i przesyłanie ich do końca lutego do kancelarii cesarskiej. Dla ziem polskich przepis ten zmodyfikowano w ten sposób, iż kancelarią odbiorcy miał być

¹⁶ *Liber mortuorum ecclesiae parochialis Dysensis ab anno 1797 usque ad annum 1806*, bns. AP Dys.

¹⁷ Więcej na ten temat zob.: A. Jougan, dz. cyt., s. 674 i nn.

¹⁸ I. Korzeniowski, dz. cyt., s. 31, B. Kumor, dz. cyt., s. 103-104.

odpowiedni konsystorz diecezjalny¹⁹. Praktyka w tym zakresie pokazuje jednak, że regulacje te początkowo nie były stosowane²⁰. Szczegółowo zajęto się tym zagadnieniem w latach 30-tych XIX w. Wówczas konsystorze diecezjalne w Galicji zaprowadziły coroczny obowiązek przesyłania duplikatów metryk parafialnych w dwóch egzemplarzach do urzędu dziekańskiego, skąd po sprawdzeniu jeden odsyłano do konsystorza biskupiego. Przepisy te były kilkakrotnie przypomniane zarówno przez władze kościelne, jak i państwowe (1858, 1863, 1875, 1884)²¹.

Szczegółowa kwerenda przeprowadzona w archiwach parafialnych, Archiwum Państwowym w Lublinie i Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie ujawniła brak jakichkolwiek kopii ksiąg metrykalnych powstałych w okresie 1797-1810. W związku z tym, na badanym przez nas obszarze, zachowały się tylko unikatki ksiąg austriackich, a miejscem ich przechowywania są obecnie archiwa parafialne. W sumie jest to ponad 200 ksiąg prowadzonych według formularza austriackiego. Chronologia wpisów obejmuje okres od 1797 r., ale tylko w nielicznych parafiach kończy się na 1810 r., a więc wtedy kiedy zostają wprowadzone nowe wzory zapisów metrykalnych. Pomimo zmian w przynależności państwowej omawianego terytorium, część proboszczów prowadziło statystykę według formularza austriackiego, przestrzegając równocześnie obowiązku rejestracji według nowych zasad. Znamienne jest tu stanowisko biskupa lubelskiego Wojciecha Leszczyca Skarszewskiego, który [...] *zawsze polecał utrzymywać metryki kościelne według Rytuału obok metryk za Rządu Austriackiego i obok akt cywilnych zaprowadzonych od roku 1810*²². Na badanym obszarze (załącznik) formularz austriacki wykorzystywano najdłużej w parafii św. Mikołaja w Lublinie²³ (księga ślubów prowadzona do listopada 1862 r. oraz zgonów do stycznia 1862 r.) oraz parafii Parczew, w której wpisy z księgi chrztów kończą się w listopadzie 1855 r.²⁴ Niewiele krócej podobną rejestrację prowadzono w parafii Wysokie - chrztów do czerwca 1848 r. i ślubów do lutego 1848 r.²⁵ Jak wynika z zachowanych źródeł, w latach 30 i 40-tych XIX w. z formularzy austriackich korzystały jeszcze parafie: Bychawa²⁶,

¹⁹ Tamże, s. 106.

²⁰ A. Krochmal, M. Proksa, *Akta metrykalne w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu*, Przemyśl 1998, s. 7.

²¹ B. Kumor, dz. cyt., s. 106.

²² Cyt. za: J. Gawrysiakowa, dz. cyt., s. 23.

²³ *Księga ślubna kościelna od roku 1797 parafii Czwartek*, AP św. Mikołaja w Lublinie; [*Liber mortuorum ab anno 1809*], AP św. Mikołaja w Lublinie.

²⁴ [*Liber natorum ab anno 1809*], AP Parczew.

²⁵ *Liber natorum parochiae Wysokie ab 1797 ad 1848 annus*, AP Wysokie; *Liber copulatorum parochiae Wysokie ab 1797 ad 1848*, AP Wysokie.

²⁶ [*Liber natorum ab anno 1811*], AP Bychawa; *Księga 11. zaślubionych Kościoła Bychawa w roku 1797-1810*, AP Bychawa; *Akta zmarłych od 1811 roku do 1825 roku, rzymskokatolickiej parafii Bychawa*, AP

Chodel²⁷, Dys²⁸, Fajslawice²⁹, Firlej³⁰, Klementowice³¹, Krzczonów³², Matczyn³³, Niedrzwica³⁴, Piotrawin³⁵ i Rudno³⁶.

***

ZAŁĄCZNIK.

Wykaz ksiąg metrykalnych prowadzonych według formularza austriackiego, przechowywanych w archiwach parafialnych w Lubelskiem (stan na grudzień 2013 r.)³⁷.

Baranów pw. św. Jana Chrzciciela

Brak

Bełżyce pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła

Liber natorum parochiae Bełżycensis compactus anno domini 1797 do 1808, I 1797-VIII 1810; Copulatorum 1797–1825, I 1797-XI 1825; Mortuorum 1797-1812, I 1797-XII 1812.

Biskupice pw. św. Stanisława BM

Urodzonych 1796-1805, XII 1796-VIII 1809; Urodzonych 1797-1812, I 1797-X 1812; Małżeństw 1797-1810, I 1797-VIII 1810; Liber mortuorum 1796-1807, VII 1796-VIII 1810; Liber mortuorum 1807-1810, XII 1804-VIII 1810.

Bychawa.

²⁷ *Liber sponsorum parochiae Chodeliensis ab anno 1797 ad 1826*, AP Chodel.

²⁸ *Księga zaślubionych parafii Dys 1820-1834*, AP Dys.

²⁹ *Księga urodzonych 1817-1835*, AP Fajslawice.

³⁰ *Księga ochrzczonych parafii Firlej od roku 1797-1806. Księga numer VII*, AP Firlej; *Księga zaślubionych parafii Firlej od roku 1797-1809. Księga numer X*, AP Firlej; *Księga zmarłych parafii Firlej od roku 1797-1809. Księga numer 13*, AP Firlej.

³¹ *Liber copulatorum ecclesiae parochialis klementowicensis caeptus anno domini 1797*, AP Klementowice.

³² [*Liber natorum ab anno 1797*], AP Krzczonów; [*Liber mortuorum ab anno 1797 roku*], AP. Krzczonów.

³³ *Liber natorum parochiae Matczyn ab anno Domini 1797-1826 exclusive*, AP Matczyn; *Liber mortuorum villae Matczyn ab anno 1797-1831*, AP Matczyn.

³⁴ *Akta urodzonych parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1846*, AP Niedrzwica; *Akta zaślubionych w parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1846*, AP Niedrzwica; *Akta zmarłych w parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1845*, AP Niedrzwica.

³⁵ *Księga małżeństw od 1797*, AP Piotrawin.

³⁶ [*Liber natorum ab anno 1803*], AP Rudno; [*Liber copulatorum ab anno 1797*], AP Rudno.

³⁷ Jeśli na okładce książki nie było tytułu, został on nadany i umieszczony w nawiasach kwadratowych według jednolitego schematu. Po tytule książki, oddzielone przecinkiem, umieszczono daty skrajne zapisów.

Bychawa, pw. św. Jana Chrzciciela i św. Franciszka z Asyżu

Księga 7. urodzonych kościoła Bychawy od roku 1797 do 1810, X 1797-XII 1810; [Liber natorum ab anno 1811], I 1811-XII 1836; Księga 11. zaślubionych Kościoła Bychawa w roku 1797-1810, X 1797-XI 1837; Księga 14. zmarłych kościoła bychawskiego zaczęta od 1. aktu 1797-1810, XI 1797-III 1811; Akta zmarłych od 1811 roku do 1825 roku, rzymskokatolickiej parafii Bychawa, I 1811 -XI 1831.

Bychawka, pw. Wszystkich Świętych

Liber natorum in parochialem in Bychawka ab anno 1797, IX 1797-XII 1815; Liber natorum in parochia Bychawka ab anno 1816 ad annum 1827, I 1816-IX 1827; Liber copulatorum [ab anno 1797], XI 1797-X 1827; [Liber mortuorum ab anno 1797], X 1797-IX 1827.

Bystrzyca, pw. Wniebowzięcia NMP

Akta urodzonych od roku 1797 do roku 1809 i dalej (z czasów rządu austriackiego), I 1797-VIII 1810; Akta urodzonych od roku 1802 do roku 1810 (z czasów rządu austriackiego), VII 1802-VIII 1810; Akty brakosočitaniâ ot goda 1797 do goda 1810 I 1797-XI 1824; Akta zmarłych od roku 1797 do roku 1805-1810 (niektóre wsie) z czasów rządu austriackiego, I 1797-IX 1810; Akta zmarłych od roku 1805 do roku 1810 (i dalej) z czasów rządu austriackiego, I 1805-IX 1810.

Chodel pw. Trójcy Świętej i Narodzenia NMP

Liber babtisatorum ecclesiae Chodeliensis die 14 februarii 1797 anno inchoatus, I 1797-IX 1810; Liber babtisatorum ecclesiae parochialis Chodeliensis ab die 16 novembris 1806 inchoatus, IV 1806-I 1822; Liber sponsorum parochiae Chodeliensis ab anno 1797 ad 1826, I 1797-II 1830.

Czemierniki pw. św. Stanisława BM

Metrice babtisatorum ecclesiae Czemiernicensis comparatus die 24 julii 1804 anno, III 1803-VII 1809; Liber mortuorum ecclesiae parochialis Czemiernicensis anno domini 1806 ad 1810, I 1806-I 1809.

Czerniejów pw. św. Wawrzyńca

Liber natorum 1799-1825, I 1798-I 1826; [Liber metrices copulatorum et mortuorum ab anno 1798], II 1798-XI 1825, I 1798-XII 1825.

Częstoborowice pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

Brak.

Dys pw. św. Jana Chrzciciela

Liber natorum ecclesiae parochialis Dysensis ab anno 1806 usque ad annum 1819, V 1806-XII 1819; Liber copulatorum ecclesiae parochialis Dysensis ab anno 1797 usque ad annum 1819, I 1797-XI 1819; Księga zaślubionych parafii Dys 1820-1834, I 1820-XI 1834; Liber mortuorum ecclesiae parochialis Dysensis ab anno

1797 usque ad annum 1806, I 1797-IV 1806; Liber mortuorum ecclesiae parochialis Dysensis ab anno 1806 usque ad annum 1819, V 1806-XII 1819.

Fajslawice pw. św. Jana Nepomucena

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-XI 1808; Metryki urodzonych od roku 1805 do roku 1816, IX 1808-XII 1816; Księga urodzonych 1817-1835, I 1817-XI 1835; Metryki zaślubionych od 1797 do roku 1826, I 1797-V 1827; Metryki zmarłych od 1797-1813, I 1797-XII 1813; Metryki zmarłych od roku 1813 do roku 1825, VII 1811-XII 1825.

Firlej pw. Przemienienia Pańskiego

Księga ochrzczonych parafii Firlej od roku 1797-1806. Księga numer VII, I 1797-I 1845; Księga zaślubionych parafii Firlej od roku 1797-1809. Księga numer X, I 1797-XI 1844; Księga zmarłych parafii Firlej od roku 1797-1809. Księga numer 13, I 1797-XI 1842.

Garbów pw. Przemienienia Pańskiego

Brak.

Gołąb pw. św. Floriana i św. Katarzyny

Księga IX. Metryki austriackie urodzeń parafii Gołąb od 1797 do 1810 roku, VIII 1797-XI 1812; Liber copulatorum praepositoralis ecclesia Gołąbiensis sub anno 1797-1811, X 1797-XII 1812; Księga XV akt zejścia parafii Gołąb od roku 1797 do 1811 z czasów austriackich, IX 1797-VI 1812.

Kamionka pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

Liber baptisatorum ecclesiae parochialis Kamionkoviensis ab anno 1797 ad 1807, I 1797-V 1810; [Liber natorum ab anno 1806], X 1806-VI 1817; Liber metrices copulatorum ecclesiae parochialis Camioncoviensis ab anno 1797 ad annum 1810, I 1797-IX 1824; Liber metrices mortuorum ecclesiae parochialis camioncoviensis ab anno domini 1797 ad annum 1806, I 1797-I 1812; [Liber mortuorum ab anno 1805], VIII 1805-XII 1821.

Karczmiska pw. św. Wawrzyńca

Księga trzecia. Metryki kościelne urodzonych filii karczmiskiej od roku 1797 do 1810, I 1797-I 1811; Księga druga. Metryki kościelne małżeństw filii karczmiskiej od roku 1797 do roku 1810, I 1797-VIII 1811; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-VIII 1811.

Kazimierz Dolny pw. św. Jana Chrzciciela i św. Bartłomieja Apostoła

Metryki kościelne urodzonych parafii kazimierskiej od roku 1797 do roku 1809, I 1797-XII 1809; [Liber natorum ab anno 1809], IV 1809-XII 1824; Metryki kościelne małżeństw parafii kazimierskiej od roku 1797, I 1797-VIII 1824.

Kiełczewice pw. Trójcy Przenajświętszej i Nawiedzenia NMP

[Liber natorum ab anno 1797], V 1797-III 1827; [Liber copulatorum ab anno 1797], IX 1797-XI 1826; [Liber mortuorum ab anno 1797], V 1797-I 1827.

Kijany pw. św. Anny

Liber natorum ab anno 1797 ad annum 1806 parochiae Kijanensis, I 1797-VII 1806; Liber natorum ab anno 1806 ad annum 1817 parochiae Kijanensis, IV 1806-VIII 1823; Liber copulatorum ab anno 1797 ad annum 1828 parochiae Kijanensis, I 1797-II 1828; Liber mortuorum ab anno 1797 ad annum 1809 parochiae Kijanensis, I 1797-II 1809; Liber mortuorum ab anno 1809 ad annum 1825, I 1809-VII 1827.

Klementowice pw. św. Klemensa i św. Małgorzaty

Liber natorum ecclesiae parochialis in Klementowice captus anno Domine 1797, I 1797-XII 1821; Liber copulatorum ecclesiae parochialis klementowicensis caeptus anno domini 1797, II 1797-II 1834; Liber mortuorum ecclesiae parochialis Klementowicensis captus anno Domini 1797, I 1797-XI 1821.

Kluczkowice pw. Świętej Trójcy

[Liber natorum ab anno 1797], X 1797-II 1824; Liber copulatorum [ab anno 1797], XI 1797-XI 1822; Liber mortuorum [ab anno 1797], XI 1797-IX 1824.

Konopnica pw. Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny Aleksandryjskiej

[Liber natorum ab anno 1797], III 1797-XII 1808; [Liber natorum ab anno 1805], III 1805-XII 1825; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-II 1825; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-VII 1825.

Końskowola pw. Znalezienia Krzyża Świętego i św. Andrzeja Apostoła

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-X 1812; [Liber natorum ab anno 1802], II 1802-I 1814; [Księga małżeństw od 1797 roku], I 1797-XI 1821; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-X 1811; [Liber mortuorum ab anno 1802], XII 1802-XI 1811.

Krasienin pw. Narodzenia NMP i św. Sebastiana

Księga urodzeń od 1797-1810, III 1797-III 1826; Księga zaślubień od 1797 roku do 1810, I 1797-I 1826; Książka zejścia od 1797 do 1810, I 1797-III 1826.

Krężnica Jara pw. św. Floriana

Liber natorum 1797-1813, III 1797-XI 1815; Liber copulatorum 1797-1826, I 1797-I 1826; Liber mortuorum 1797-1824, IV 1797-XII 1815.

Krzczonów pw. Wniebowzięcia NMP

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-IX 1810; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-IX 1831; [Liber mortuorum ab anno 1797 roku], III 1797-X 1832.

Kurów pw. Narodzenia NMP i św. Michała Archanioła

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-IV 1807; [Liber natorum ab anno 1807],

I 1807-XII 1808, [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-XI 1808; Liber mortuorum ecclesiae Kurowiensis ab anno 1797 ad annum 1809, I 1797-XII 1808.

Lubartów pw. św. Anny

Akta urodzonych w parafii lubartowskiej od 1797 do 1801 roku, I 1797-XI 1808; Akta urodzonych w parafii lubartowskiej od 1801 do 1810 roku XII, 1801-XII 1811; Książka zaślubionych od roku 1797 w parafii lubartowskiej, I 1797-XI 1818; Książka umarłych w parafii od roku 1797, I 1797-III 1817; Książka umarłych w parafii od roku 1803, IV 1803-III 1818.

Lublin pw. św. Jakuba Apostoła (dawniej Abramowice)

Księga urodzeń od roku 1797, I 1797-XII 1825; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-XI 1825; Księga metryk umarłych za rządu austriackiego utrzymywanych od roku 1797 zaczynające się w parafii abramowickiej, I 1797-XII 1825.

Lublin pw. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty (Katedra)

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-XI 1814; [Liber natorum ab anno 1799], III 1799-VIII 1807; [Liber natorum ab anno 1801], V 1801-II 1816; [Liber natorum ab anno 1807], VII 1807-VI 1815; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-IV 1828; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-XII 1807; [Liber mortuorum ab anno 1799], VI 1799-X 1805; [Liber mortuorum ab anno 1803], III 1803-XII 1812; [Liber mortuorum ab anno 1805], X 1805-XII 1812.

Lublin, pw. św. Mikołaja

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-IV 1800; [Liber natorum ab anno 1799], I 1799-II 1811; Księga kościelna urodzonych od roku 1806 parafii Czwartek, IV 1805-VIII 1819; Księga ślubna kościelna od roku 1797 parafii Czwartek, I 1797-XI 1862; [Liber mortuorum ab anno 1809], XII 1809-I 1862.

Lublin pw. św. Marcina (dawniej Zemborzyce)

Brak.

Łancuchów pw. św. Jana Chrzciciela

Akta urodzonych parafii łancuchowskiej t. 2, 1797–1825, I 1797-XI 1825.

Łęczna pw. św. Marii Magdaleny

Księga akt urodzenia rzymsko-katolickiej parafii Łęczna od roku 1797 do 1810, I 1797-X 1809; Zaślubień 1797, II 1797-II 1816; Zejścia od 1797 do 1810 roku, I 1797-X 1809.

Łuszczów pw. św. Barbary

Brak.

Markuszów pw. św. Józefa

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797 - III 1821; [Księga urodzeń od 1806 roku], VI 1806-VI 1826; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-XI 1826; [Liber

mortuorum ab anno 1797], I 1797-IV 1826; [Liber mortuorum ab anno 1797], VIII 1806-IV 1826.

Matczyn pw. Wniebowzięcia NMP

Liber natorum parochiae Matczyn ab anno Domini 1797-1826 exclusive, I 1797-VIII 1831; Liber copulatorum parochiae Matczynensis ab anno Domini 1797-1826 exclusive, I 1797-XI 1825; Liber mortuorum villae Matczyn ab anno 1797-1831; III 1797-IX 1831.

Mełgiew pw. św. Wita

Liber Natorum ab anno Domini 1797, I 1797-I 1811; Liber Natorum ab anno Domini 1797-1811, I 1797-I 1811; Liber Natorum ab anno Domini 1797-1811, I 1797-III 1812; Liber copulatorum parochiae Mełgvicensis, I 1797-II 1814; Liber copulatorum ab anno 1797-1811, I 1797-II 1814; Liber mortuorum parochiae Mełgviensis, I 1797-XII 1810; Liber mortuorum ab 1797, I 1797-VII 1811; Liber mortuorum ab anno 1806-1812, V 1806-IV 1812.

Michów pw. Wniebowzięcia NMP

[Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-XI 1819.

Milejów pw. Wniebowzięcia NMP

Brak.

Nałęczów pw. św. Jana Chrzciciela (dawna p. Bochoznica)

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-XII 1825; [Liber natorum ab anno 1797], I 1797-XI 1825; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-XII 1825.

Niedrzwica Kościelna pw. św. Bartłomieja Apostoła

Akta urodzonych parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1846, I 1797-XII 1846; Akta zaślubionych w parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1846, I 1797-VI 1846; Akta zmarłych w parafii niedrzwickiej od roku 1797 do roku 1845, I 1797-XII 1845.

Opole Lubelskie pw. Wniebowzięcia NMP

Księga urodzeń parafii Opole (1786-1794), VII 1786-IX 1794; Księga urodzeń parafii Opole (1794-1797), Księga zmarłych parafii Opole (1795-1797), IX 1794-III 1797, VI 1795-IV 1797; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Trzciniac, IV 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Ruda i Zajączków, IV 1797-I 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Trzebieszka, Kulig i Grabówka, IV 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Niezdów, Cegielnia i Owczarnia, IV 1797-XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Lubomirka, IV 1797-XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Dębina, Ciepeliówka, Jankowa

i Grobla, IV 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Łaziska, IV 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Wolica, V 1797-IX 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Miasto Opole przedmieście i Zajeziory, IV 1797-XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Rybaki, VI 1797 -XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Zagrody i Pomorze, V 1797-XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Niedźwiada i Nieciecz, V 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Janiszkowice?, Linia, Owczarnia i Buda, IV 1797-XII 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Wrzelów, V 1797-IX 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Majdany, IV 1797-XI 1803; [Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1797], Wieś Skoków, Wyszoki, Młyny, Baba, Grobla, Wólka, Owczarnia i Wilków, IV 1797-XI 1803; [Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1797], Wieś Kaliszany, VI 1797-XI 1803; [Liber natorum, copulatorum et mortuorum ab anno 1797], Wieś Głusko Większe i Mniejsze, V 1797-XII 1803; Księga urodzeń parafii Opole (1810-1819), IX 1810-III 1819; Księga urodzeń parafii Opole (1819-1826), IV 1819-VI 1826; Księga małżeństw parafii Opole (1804-1826), I 1804-I 1826; Księga zmarłych parafii Opole (1791-1795), V 1791-V 1795; Księga zmarłych parafii Opole (1804-1811), I 1804-XI 1811.

Ostrów Lubelski pw. Niepokalanego Poczęcia NMP

Akta urodzeń 1797-1807. Zabór austriacki, I 1797-XII 1810; Akta urodzeń parafii rzymskokatolickiej Ostrów 1808-1811. Austriackie, I 1808-XI 1810; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-VII 1810; Akta zejścia parafii rzymskokatolickiej Ostrów od roku 1797 do 1808, I 1797-VIII 1808; Akta zgonów parafii rzymskokatolickiej Ostrów 1808-1811, Austriackie, I 1808-X 1810.

Parczew pw. św. Jana Chrzciciela

Liber natorum ecclesiae Parczoviense ab anno 1797, I 1797-XI 1808; Metrices baptisatorum od roku 1800 do 1803, V 1800-II 1805; Natorum, IV 1803-VI 1809; [Liber natorum ab anno 1809], V 1809-XI 1855; Copulatorum an anno 1797, I 1797-XI 1821; Liber mortuorum an anno 1797, I 1797-VIII 1810; Metrices mortuorum ab anno 1800 ad 1803 , II 1800-III 1805; Mortuorum 1803 ad 1809, III 1803-VIII 1810.

Piaski pw. Podwyższenia Krzyża Świętego

Parafia Piaski koło Lublina. Akta urodzonych 1793-1818 XII 1792-X 1824, [Liber natorum ab anno 1797], I 1797-II 1815; Parafia Piaski koło Lublina. Akta urodzonych 1806-1815, IV 1806-II 1815; Parafia Piaski koło Lublina 1797-1815, I 1797-II 1815; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-I 1815; [Liber mortuorum ab anno 1808], XI 1808-II 1815.

Piotrawin pw. św. Tomasza Apostoła i św. Stanisława BM

[Księga małżeństw od 1797 r.], I 1797-II 1824; Księga małżeństw od 1797, II 1801-V 1855.

Puchaczów pw. Wniebowzięcia NMP

Księga aktów urodzeń parafii Puchaczów od roku 1797 do 1811, I 1797-I 1815; Księga aktów zaślubionych parafii puchaczowskiej od roku 1797 do roku 1824, I 1797-VIII 1825; Księga aktów zejścia parafii puchaczowskiej od roku 1797 do roku 1814, I 1797-XII 1814.

Puławy pw. św. Józefa (dawniej Włostowice)

Metryki urodzonych od roku 1797 do 1810, I 1797-III 1810; Metryki zaślubionych od roku 1797 do roku 1809, I 1797-II 1810; Metryki zmarłych od roku 1797 do roku 1809 parafii włostowickiej, I 1797-II 1810.

Ratoszyn pw. św. Macieja Apostoła i św. Katarzyny

Natorum Ratoszyn, Radlin, et Borzechów, Kępa, 1797-1810, I 1797-XII 1823; Copulatorum parochiae Ratoszynensis anno Domini 1797, I 1797-II 1833; Liber mortuorum parochiae Ratoszynensis anno Domini 1797, I 1797-VIII 1826.

Rudno pw. Podwyższenia Krzyża Świętego

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-IV 1815; [Liber natorum ab anno 1802], IV 1802-III 1828; [Liber natorum ab anno 1803], V 1803-X 1846; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-XI 1840; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-I 1829; [Liber mortuorum ab anno 1802], VII 1802-IV 1826.

Serniki pw. św. Marii Magdaleny

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-XII 1810; [Liber copulatorum ab anno 1797], I 1797-XI 1825; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-XII 1810.

Targowisko pw. św. Tomasza Becketa

[Liber natorum ab anno 1797], X 1797-VII 1820.

Wąwolnica pw. św. Wojciecha BM

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-X 1805; [Liber natorom ab anno 1805], I 1805-VII 1812; [Liber metrics copulatorum ab anno 1779], I 1779-XI 1797; Liber copulatorum ab anno 1797, I 1797-XI 1829; Liber mortuorum ab anno 1797 inchoatus, I 1797-X 1811.

Wilkołaz pw. św. Jana Chrzciciela

Księga urodzonych 1797-1827, I 1797-III 1827; Księga małżeństw 1797-1826, I 1797-I 1826; Księga zgonów 1797-1826, I 1797-III 1826.

Wilków pw. św. Floriana i św. Urszuli

Księga akt urodzenia parafii wilkowskiej na rok Pański 1797-1814, XI 1797-VIII 1814; Księga akt zejścia parafii wilkowskiej na rok Pański 1797-1811, II 1797-X 1811.

Wojciechów pw. św. Teodora

Liber natorum ecclesiae filialis Wojciechoviensis compactus anno Domini 1797-1825, I 1797-XII 1825; Liber copulatorum ecclesiae filialis Wojciechoviensis compactus anno Domini 1797-1825, II 1797-XII 1825; Liber mortuorum ecclesiae filialis Wojciechoviensis compactus anno Domini 1797-1825, I 1797-XII 1825.

Wysokie pw. św. Michała Archanioła

Liber natorum parochiae Wysokie ab 1797 ad 1848 annus, X 1797-VI 1848; Liber copulatorum parochiae Wysokie ab 1797 ad 1848, X 1797-II 1848.

Żyrzyn pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

[Liber natorum ab anno 1797], I 1797-VI 1815; Liber metrices baptisatorum ecclesiae parochialis Żyrzynensis ab anno 1809 ad annum 1826 exclusive, I 1809-XII 1825; [Liber copulatorum ab anno 1797, II 1797-XI 1825; [Liber mortuorum ab anno 1797], I 1797-XII 1815; [Księga zgonów od 1812 roku], III 1812-I 1826.

***

Bibliografia

Źródła ikonograficzne:

Atlas historyczny archi(diecezji) lubelskiej 1805-2010, pod red. H. Gapskiego, Lublin 2011

Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI wieku, opr. S. Wojciechowski, Warszawa 1966

Opracowania:

J. Chachaj, *Blżej schizmatyków niż Krakowa. Archidiakoniat lubelski w XV i XVI wieku*, Lublin 2012

J. Gawrysiakowa, *Grupy wyznaniowe ludności w Lubelskiem w XIX wieku*, Lublin 1992

A. Jougan, *Kancelarie parafialne, czyli zbiór przepisów kościelnych i państwowych dla urzędów parafialnych. Z szczególnym uwzględnieniem ksiąg metrykalnych*, Lwów 1912

I. Korzeniowski, *Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego*, Lwów 1900

A. Krochmal, M. Proksa, *Akta metrykalne w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu*, Przemyśl 1998

B. Kumor, *Przepisy państwowe i kościelne dotyczące metryk kościelnych w zaborze austriackim*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7, 1975, s. 93

C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009

M. Stankowa, *Powiat urzędowski w Polsce przedrozbiorowej pod względem prawno-ustrojowym*, [w:] *Z dziejów powiatu kraśnickiego. Materiały z sesji naukowej*, Lublin 1963, s. 50-52

R. Szczygieł, *Lokacja miasta na prawie niemieckim i jego dzieje w czasach jagiellońskich*, [w:] *Dzieje Urzędowa*, pod red. R. Szczygła i M. Surdackiego, Lublin-Urzędów 2011, s. 99

***

Метрикальные книги со времен Австрийской Польши в архивах люблинских приходов – правовое регулирование, состояние хранения книг.

При разделе Польши новые нормативно-правовые акты в области метрической регистрации впервые были представлены в Австрийской Польше, ставшие тем самым образцом для остальных стран, которые захватили территории Польши. В Люблинском регионе соответствующие законодательные акты вступили в силу с 1797 года. Предполагалось, что книги будут содержать графы одинакового формата. Первые страницы каждого экземпляра содержали подробную инструкцию на латинском и польском языках о том, каким образом заполнять определенные графы. На сегодняшний день состояние хранения метрических книг в приходах, в которых проводятся исследования, показано в приложении.

***

Metrical books from the times of the Austrian Partition in parish archives in the region of Lublin – legal settings, conditions of preservation

At the time of partitions, new regulations concerning metrical registration were first introduced in the regions of the Austrian Partition, becoming a pattern for the other partition rulers. The legal regulations in the region of Lublin came into life in 1797. The metrical books were supposed to be columned and homogeneous in size. A detailed instruction in Latin and Polish, informing how to fill in the columns, was attached to the first pages of every volume. The contemporary condition of preservation of the metrical books analysed in the article is presented in Appendix.

***

Kirchenbücher aus dem österreichischen Teilungsgebiet in den Pfarreiarchiven in der Lubliner Region – Vorschriften, Erhaltungszustand

Zu Zeiten der Teilungen wurden neue Rechtsvorschriften bezüglich der Eintragungen in die Kirchenbücher zunächst auf den durch Österreich besetzten Gebieten eingeführt, indem sie zu einem Modell für andere Teilungsländer wurden. In der Lubliner Region begannen entsprechende Rechtsvorschriften seit 1797 zu gelten. Die Bücher waren zu rubrizieren, in einem einheitlichen Format. Auf den ersten Seiten eines jeden Bandes befand sich eine ausführliche Instruktion auf Lateinisch und Polnisch, die unterrichtete, wie man entsprechende Rubriken ausfüllen sollte. Den gegenwärtigen Erhaltungszustand der Kirchenbücher in den von der Forschung erfassten Pfarren stellt Anhang.

***

Les registres paroissiaux de la période de la saisie autrichienne dans les archives paroissiales à la voïvodie de Lublin – les réglementations, état de la conservation

Dans la période des saisies, les premiers nouveaux règlements de la loi sur les registres paroissiaux ont été introduits dans les régions occupées par Autriche, devenant l'exemple pour le reste des Etats possessives. Les règlements appropriés ont entré en vigueur dans la voïvodie de Lublin en 1797. Les registres devraient avoir des colonnes et la même forme. Dans les premières pages de chaque volume on joignait la mention détaillée en latin et polonais informant comment remplir les particulières colonnes. La pièce jointe présente un état actuel de la conservation des registres paroissiaux mis en recherche.